

Ko e to'oto'o kongokonga lalahi 'o e tohi ni

Palani Fakamatala Pa'anga Ki He Ta'u E 10 Ka Hoko Mai Pea Mo e Palani 'A Okalani 2050

AK
HAVE YOUR SAY

Fakakau mai ho'o lau ki he kaha'u 'o Okalani
kimu'a he 'aho 28 Ma'asi 2018, taimi 8pm.

akhaveyoursay.nz

Konga 1: Tokoni mai ke tau fa'u 'a e kaha'u 'a Okalani

Palani fakapa'anga ki he ta'u e 10 ka hoko mai

'Oku mau fiema'u ho'o mou lau 'i he 'etau palani fakapa'anga ki he ta'u e 10 ka hoko mai (a ia 'oku 'iloa ko e Palani Long-term). Ko e tohi ni 'oku ne faka'au liliki atu ai e ngaahi palopalema lalahi mo e ngaahi fehu'i 'oku tonu ke kau 'i he palani fakapa'anga ki he ta'u e 10 ka hoko mai. Ko e ngaahi fakamatala ngāue ko eni 'oku tuku atu ia 'i he initaneti 'i he akhaveyoursay.nz, pea mo e ngaahi laipeli fakavahe pea pehe foki ki he ngaahi senita mo e 'ofisi fakapuleanga.

Ko e palani 'oku haa ai 'a e ngaahi fakamatala fekau'aki mo e palopalema e fā 'oku ne fakafaingata'a'ia'i 'ae ngāue 'i Okalani 'i he va'a 'o e – fēfononga'aki, vai, 'ātakai pea pehe ki he ngaahi totongi tute (rates). 'Oku fai mo e sio ki he ngaahi pa'anga kuo tuku mai ke fai 'aki e ngāue, pea pehe ki he ngaahi me'a ngāue, fiemau mo e ngaahi me'a kehe fakapa'anga ki he ta'u e 10 ka hoko mai.

Ko e ngaahi palopalema lalahi

- Ko e hā ha founa e fale'i mo ta'ota'ofi 'aki 'a e tupu 'a hotau kakai pea pehe ki hono poupu'i mo ako'i 'a e fakalalakaka 'a e ngaahi fale fakapule'anga kuo langa fo'ou pea pehe ki he ngaahi me'alele fēfononga'aki, vai, tafeanga vai, mo e ngaahi paaka mo e feitu'u fakapule'anga
- Malu'i hotau 'ātakai mo e ngaahi koloa mahu'inga hange ko etau vai ke malu mei he hono tamatei mo fakakonahi hotau vai mo e kauri

Ko e ngaahi palani mo e liliu lao

Ko e ha ha'o lau ki he ngaahi liliu lao kuo fokotu'u mai. Ka 'oku ke fie 'ilo ki he ngaahi me'a ni pea ke 'alu ki he **akhaveyoursay.nz**.

Ngaahi fakamatala kehe

Ko e tohi ni 'oku ne fakamā'opo'opo 'ae ngaahi fakamatala te ke fiema'u ke tokoni atu ai ki he ngaahi ngāue pea mo e ngaahi liliu 'oku fēhangahangai mo Okalani. Ko e fakamatala kakatō e ma'u atu ia he initaneti 'i he **akhaveyoursay.nz**, , pea mo e ngaahi laipeli pea pehe foki ki he ngaahi senita mo e 'ofisi fakapule'anga.

Fakamālō atu hono fakakau mai ho'o mou lau pea pehe ki ho'o mou tokoni mai ke hokohoko atu 'a e tupu 'a Okalani ke hoko ko ha feitu'u lelei ki he nofo faka'aho, ngāue pea mo vainga.

Konga 2: Palopalema e fā tene fakafaingata'a'ia'i 'a e ngāue

'Oku mau fiemau ho'o mou lau 'i he ngaahi me'a lalahi e fā 'oku ne fakafaingata'a'ia'i mo uestia a'ae mo'ui 'a e toko taha kotoa:

1. Fēfononga'aki
2. Vai
3. 'Ātakai
4. Totongi Tute (Rates)

PALOPALEMA 1: FĒFONONGA'AKI

'Oku kei hoko 'e fēfononga'aki he hala ko e taha ia 'o e ngaahi palopalema lahi taha 'o Okalani.

Pea 'oku kei fai 'a e ngāue ke solova 'a e palopalema ko eni. Ko ia 'oku fai 'a e fēngāue'aki mo e pule'anga lolotonga. Ko e ngāue ko eni 'oku lolotonga fai ia 'i he poloseki 'oku ui ko e Auckland Transport Alignment (ATAP).

Ka neongo ia, ko e pule'anga fo'ou kuo ne fakamahino mai ko 'enau taumu'a 'oku ki'i makehe 'aki e tokanga lahi ki hono langa hake 'a e 'alu'anga lelué fakataha mo hono langa 'o e ngaahi fale pule'anga. Ko ia 'oku lolotonga sio 'a e pule'anga ki he palani ATAP pea pehe ki he 'enau Talafi fakapuleanga ki he lao mo e lao fekau'aki mo e kelekele mo e fēfononga'aki (Draft Government Policy Statement on Land Transport). 'Oku 'amanaki e fai ha sio ki he ATAP 'i Ma'asi 2018.

Ko hono ua ki ai, ko ha sio ki he ngaahi liliu ki he taumu'a 'o e poloseki pea pehe foki ki he tu'unga hono fakapa'anga pea mo ha ngāue kehe e fiema'u. Ko ia e kei lava pe ke liliu 'a e ngaahi me'a lahi.

'A ia ai neongo pe ko fē 'a e ploseeki 'e fili, 'oku kei fiema'u 'a e pa'anga lahi ke fakahoko'aki e ngāue.

Ko e ngaahi fokotu'utu'u

'Oku mau fakakaukau ko e founa lelei taha ke tuku mai ha totongi tukuhaui 'i he penisini pe koe 'utu me'alelé ke totongi'aki e ngaahi ngāue. Ko e fēfononga'aki 'oku totongi fakatatau ki he mamao 'o e fonongā . Pea 'oku mau fakafuofua ko e 'avalisi 'o e famili taki taha 'oku nau totongi 'a e \$140 he ta'u.

Ko e pa'anga mei he totongi tukuhaui e lava 'o tokoni ia ki hono langa fakalalakaka 'o e ngaahi netiueka fēfononga'aki.

Fehu'i: Ko e ha ho'o lau ki he fokotu'u ke fakakau mai ha totongi tukuhaui fakavahe ki he penisini ke tokoni ke totongi ,e ngaahi langa fakalalakaka ki he ngaahi fēfononga'aki?

PALOPALEMA 2: VAI

Ko e tupu vave 'a e tokolahi 'oe kakai 'oku ne uestia 'a e atakai.

Ko e ngaahi vai tafe mo e uafu kuo kamata ke uestia mei he ta'u motu'a e ngaahi fakatafe'anga vai tautau tefito ki he taimi 'oku 'uha lahi ai 'oku 'auhia ai 'a e tafenga vai mei he ngaahi kemimale mo e 'uli mei he hala puleanga. Ko e ngaahi mata tahi e niihi kuo ta'ofi 'a e kaukau ai ka uha lahi. Pea niihi kuo tapuni.

Ko e ngaahi fokotu'utu'u

'Oku mau fokotu'u atu ha palani ngāue ki he ta'u e 30 ka hoko mai ke fakalelei ai 'a e tu'unga 'o e vai 'i he ta'u e 10 ka hoko mai. Ko e fakapa'anga 'o e ngāue ko eni e maka tu'unga ia 'i ha totongi tukuhaui fakatatau ki he mahu'inga 'o ho'o 'api nofo'anga (capital value -CV).

- Ko e faka'avalisi 'o e famili taki taha te nau totongi e pa'anga 'e \$1.30 he uike pe \$66 he ta'u.
- Ko e fakaavalisi 'o e totongi 'o e ngaahi pisinisi ko e pa'anga e \$5.90 he uike pe \$308 he ta'u.

Fehu'i: Ko e ha hao lau ki he ngaahi fokotu'u ko eni ki he totongi tukuhaui ke tokoni ke fakavave'i hono kilina mo fakama'a hotau matatahi, uafu mo e ngaahi vai tafe?

PALOPALEMA 3: 'ĀTAKAI FAKAĒNATULA

Kuo kamata ke uesia hotau 'ātakai, pea:

- holo 'a e tokolahi 'a e ngaahi monumanu tuku fakaholo
- mate 'e kauri moe vao taa'
- si'isi'i e ngaahi ngāue ki hono ta'ota'ofi 'a e ngaahi monumanu fakakina 'i he ngaahi paaka
- si'isi'i e ngaahi ngāue ki hono ta'ota'ofi 'a e manu ko e possum.
- Fakalalahi e ngaahi uesia ki he monumoanu 'o oseni.

Ko e tu'unga fakapa'anga he taimi ni kuo ne faka'ataa mai 'a e fakalalaka lahi, ka 'oku kei fiemau 'a e ngāue lahi ke fai pea 'oku fiema'u ha pa'anga ki ai.

Ko e ngaahi fokotu'utu'u

Ko e 'emau tui ko ha totongi tukupau ki he 'ātakai fakaēnatula ko e founa lelei taha ia. Koi a 'oku mau fokotu'u atu ha founa e ua:

- Poupou'l 'e fili A - Tānaki mai ha pa'anga 'e \$21 'l he ta'u ke tokoni ki he ngaahi taumu'a ngāue kuo 'ikai ke lava a fakahoko ko e uhi ko e nounou fakapa'anga, ke tokoni ke malu mo langa hake hotau 'ātakai, pea mo ta'ofi hono tamate'i 'o e kauri
- Poupou'l 'e fili B - Takani mai e pa'anga e \$47 he ta'u mei he 'api nofoanga taki taha. Ke fakakakato 'aki 'a e ngaahi ngāue ki hono malu'i e atakai mo hono ngaahi monumanu tuku fakaholo pea mo taofi hono tamate'i 'o e kauri mo e vaotaa
- 'Oku 'ikai keke poupou'l 'e totongi tukupau ki tokoni ke malu'l hotau 'ātakai
- To e keheange

Neongo e lava he fili A 'o liliu mo langa hake hotau ātakai, kae toe lahi ange 'a e ngāue 'e lava 'o fakahoko he fili B.

Fehu'i: Ko e ha hao lau ki he ngaahi fokotu'u ki tokoni e totongi tukupau ki hono malu'i hotau 'ātakai?

PALOPALEMA 4: TOTOTONGI TUKUHOU MO E NGAHI TOTONGI KEHE

Ko e fokotu'utu'u fakapa'anga ki he ta'u e 10 ka hoko mai, 'oku pehē:

- Fakasi'isi'i 'a e faka'avalisi 'o e hiki 'o e totongi tukupau ki he peseti e 3.5.
- Fakasi'isi'i'ae hiki ko eni 'i he uluaki ta'u e ua 'o e fokotu'utu'u fakapa'anga ki he peseti e 2.5.

Fehu'i: Ko e ha ho'o lau ki he ngaahi fokotu'u ko eni fekau'aki mo e hiki 'o e totongi tukupau?

Fokotu'u fakapa'anga ki he lakuanga veve – vahenga- tu'upau

'Oku mau fokotu'u atu ke hiki e totongi tukupau 'o e laku'anga veve ki he pa'anga e \$1.29 he uike 'e taha (\$67 he ta'u) ke totongi 'aki e ngaahi ngāue 'oku fai ke tanaki 'a e veve me'akai. Ko e tānaki veve ko eni e fai pe ia 'i he ngaahi 'elia pau 'a ia 'oku fakahoko ai 'ae ngaahi ngāue ko eni, kamata mei Papakura 'i he 2018/2019.

Ka 'ikai ke fie totongi 'a e tanaki 'o e vevē 'e fakakau mai ia he palani ki Okalani mo e 'elia Manukau mei he ta'u 2020/2021. Ko e tu'unga he taimi ni, ko e vahenga pe eni 'e ua 'oku nau lolotonga fakakau 'a e totongi e polokalama tanaki veve he ve'ehala ko eni 'i heenau totongi tukupau. Ko e toenga 'o Okalani 'oku nau totongi e nautolu 'a e tukupau kehe 'oku ui ia ko e user-pays.

Sivi'i 'o e ngaahi nofo'anga fakasekitoa he initaneti - vahenga- tu'upau

'Oku mau fokotu'u atu ke fai hano sivi'i 'o e ngaahi nofo'anga fakasekitoa he initaneti 'o tatau pe 'ae ngaahi fale fakakomesiale mo e ngaahi 'api nofo'anga 'oku tuku atu he initaneti hange ko e Airbnb mo e Bookabach. Ko e ngaahi 'api nofoanga ko eni 'oku nau lolotonga fakalele hangē ko ha ngaahi pisinisi ka 'oku nau totongi tukupau si'isi'i pea 'oku 'ikai ke nau totongi mo e tukupau ki hono tuku atu honau 'api nofoanga ke nofo totongi.

Ko e ngaahi totongi tukupau ko eni ke fakakau pe ia 'o ka tuku kakato honau 'api nofo'anga ke nofo totongi pea ko e mahu'ingā 'e makatu'unga ia he mahu'inga 'o e falé pea mo e lahi 'oe ngaahi 'aho 'o e nofo totongi.

Fehu'i: 'Oku ke poupou'i e fokotu'u ko eni?

Totongi tuku hau kehe/mo e ngaahi 'isiu kehe

'Oku mau fokotu'u atu, 'ae ngaahi totongi kehe 'i he initaneti **akhaveyoursay.nz**

Konga 3: Kau mai ho'o lau

Fakakau mai ho'o lau ki he ngaahi palopalema 'oku fepaki moe kaha'u 'a Okalani. Ko e ngaahi fakataha'anga kakai e lele ia mei he 'aho 28 o Fepueli ki he 8pm 'o e 'aho 28 'o Ma'asi 2018. 'Oku 'i ai m o e ngaahi founa kehe 'e lava ai ke ke kau mai ai:

Tohi	Teke lava 'o fakakau mai ho'o lau he initaneti 'i he akhaveyoursay.nz Fakafonu e foomu pea ke fakafoki mai he meili ki he tu'asila e tuku atu, AK Have Your Say Auckland Council Freepost Authority 182382 Private Bag 92 300, Auckland 1142 pe email mai ki he: akhaveyoursay@aucklandcouncil.govt.nz
Ka 'oku ke fie ha'u	Te mau fakalele 'a e ngaahi polokalama "Have your say" lolotonga e taimi 'e fai e ngaahi palani ki he lau 'a e kakai. 'Oku taumu'a eni ke 'oatu ai ha faingamalie ke fakakau mai ho'o lau ke fanongo ki ai e kakai tenau fai e fili. Ko e ngaahi polokalama ko eni 'e fai ia he ngaahi feitu'u mo e vahenga kehekehe, taimi mo e 'aho kehekehe 'a ia kuo mou talamai ko e taimi lelei taha a kiate kimoutolu. Ka 'oku ke fiema'u ha tokotaha fakatonu lea, pea ke fctu'utaki mai. Ka 'oku ke fie fakakau mai ho'o lau 'i he lea faka Te Reo Māori pe ko e lea tuhutuhu 'o e tokotaha telinga malū, pea ke kataki 'o fctu'utaki mai. 'Alu ki he akhaveyoursay.nz pe te ke fctu'utaki mai ki he fika 09 301 0101 ke ma'u atu ai 'a e feitu'u ofi taha kiate koe
Social media	Fakakau mai ho'o lau he ngaahi senolo ko eni pea 'e lau ia ko e tohi: <ul style="list-style-type: none"> • Twitter: fakakau mai ho'o lau @aklcouncil pe #akhaveyoursay • Facebook: fakakau mai ho'o lau facebook.com/aklcouncil – ngāue'aki e #akhaveyoursay

Fakatonu lea

'Oku mau fiema'u ke mou kau katoa mai ki he ngaahi teu ngāue 'oku fai ki he komuniti Okalani.

Ko e ngaahi fakamā'opo'opo ko eni 'o e ngaahi palani mo e laulea ki he ngāue ku fāi 'e lava 'o ma'u atu ia he lea fakaMāori, Chinese, Samoan, Korean, Tongan ke fakafaingofua.

'E ma'u atu e ngaahi fakamatala fakatonu lea ko eni 'i he:

- 'alu ki he **akhaveyoursay.nz** ke ma'u atu e ngaahi foomu mo e fakamatala kuo liliu ki he lea kehe
- He ngaahi laipeli, ofisi 'o e poate fakakolo pea mo e senita sevesi
- Email mai ki he **akhaveyoursay@aucklandcouncil.govt.nz**
- Fctu'utaki mai ki he 09 301 0101

**Auckland
Council**

Te Kaunihera o Tamaki Makaurau

